

UBLAŽAVANJE SIROMAŠTVA U HRVATSKOJ

Okrugli stol, Zagreb, 28. lipnja 1996. godine.

Hrvatska humanitarna mreža i Centar za razvoj neprofitnih organizacija organizirali su okrugli stol na temu "Ublažavanje siromaštva u Hrvatskoj". Skup je upriličen u povodu Međunarodne godine iskorjenjivanja siromaštva. Uz nastojanje da se okupe znanstvenici, javni djelatnici, predstavnici humanitarnih organizacija te svi oni koji se na bilo koji način bave ovom problematikom, organizatori su htjeli upozoriti na obaveze svih čimbenika društvene zajednice u rješavanju ovog gorućeg problema.

Iako su, prema izjavama organizatora, na skup bili pozvani i značajniji predstavnici zakonodavne te izvršne vlasti, većina se ipak nije odazvala. Unatoč tome, skup je okupio pedesetak uglednih osoba koji su raspravljani u radnoj i ugodnoj atmosferi starogradske vijećnice na Gornjem gradu.

U uvodnom dijelu govorio je dr. Vlado Puljiz, profesor socijalne politike na Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu. U izlaganju na temu "Socijalna politika i siromaštvo" dr. Puljiz je definirao siromaštvo kao stanje dijela populacije čiji su životni uvjeti ispod uobičajenih u sredini u kojoj žive. Siromaštva je u različitim oblicima bilo od najstarijih vremena, a isto tako su vlasti, iz različitih motiva, poduzimale mjere da kontroliraju siromaštvo. U prošlosti se o siromašnima najviše brinula Crkva, a pred kraj srednjeg vijeka inicijativu preuzimaju država i gradovi. Kontrola i represija siromaha kao remetilačkog elementa glavni je način rješavanja problema siromaštva u tim vremenima. Početkom 20. st., a naročito nakon dva svjetska rata, te teškog iskustva fašizma, boljševizma, ekonomskih kriza, javlja se potreba brige za sve građane, što se očituje u donošenju socijalnih zakona i razvitku socijalnog osiguranja. Nakon 70-tih godina, naftne krize, nezaposlenosti, nove tehnološke revolucije i fiskalne krize države, javljaju se tendencije smanjivanja socijalnih troškova. Nudi se "samoodgovornost" i "lokalnost" u rješavanju problema, a time i siromaštva. Država se pomalo distancira od oba-

veza i odgovornosti za te probleme. U Hrvatskoj su, ističe Puljiz, rat i tranzicija dva osnovna uzroka siromaštva. Hrvatska je danas s obzirom na socijalnu politiku pod dva suprotna pritiska: s jedne strane brojno siromašno stanovništvo traži veću intervenciju države, a razvoju tržišta i poduzetništva zahtjeva smanjenje državnog uplitanja. Da bi se izašlo iz takve situacije potrebno je uložiti puno energije, dobre volje i umješnosti, a nadasve znanja.

Dr. Gojko Bežovan, predsjednik Centra za razvoj neprofitnih organizacija i docent na Studijskom centru socijalnog rada, upoznao je sudionike s "Deklaracijom i programom akcija" Svjetskog summita o socijalnom razvoju održanog od 6. do 12. ožujka 1995. u Kopenhagenu. Ovaj skup je u razvijenim zemljama potakao široke rasprave, dok je kod nas prošao gotovo nezapažen. Glavne teme kojima su se bavili sudionici summita bile su: siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost. Posebno je obrađena problematika zemalja u tranziciji koje preživljavaju ozbiljnu socijalnu krizu. Ne postoje pouzdani pokazatelji o socijalnom razvoju ovih zemalja, a prisutno je i neiskustvo i neznanje u pripremi i primjeni socijalnih programa. Dr. Bežovan se kritički osvrnuo na ulogu medija od kojih se mnogi ponašaju kao da u nas nema velikih socijalnih problema. Takav je pristup štetan, jer nam strani donatori okreću leđa i ulažu u neke druge zemlje u tranziciji, a kojima je u ovom trenutku manje potrebna pomoć.

Skupu se obratio Živko Jurčević iz Ministarstva rada i socijalne skrbi. U svom izlaganju dao je dosta iscrpan prikaz svih mjera socijalne politike koje poduzima Vlada Republike Hrvatske u cilju suzbijanja i ublažavanja siromaštva. Naglasio je da treba više razvijati odgovornost pojedinca za njegovu socijalnu sigurnost i socijalnu sigurnost njegove obitelji. U rješavanju problema socijalne sigurnosti važnu ulogu imaju socijalni programi, a koje bi sve više trebali preuzimati organi lokalne vlasti. Istaknuo je pozitivan primjer Rijeke, ali i Zagreba gdje se dosta uradilo na pružanju kon-

kretne pomoći svim kategorijama ugroženog stanovništva. Budući da se socijalna skrb ne može temeljiti samo na državi, izgrađen je novi sustav socijalne skrbi koji je sukladan građanskom društvu. U skladu s tim sustavom državne institucije spremne su podržati sve lokalne programe koji postižu značajne rezultate.

Prof. Tuga Tarle, predstavnica Hrvatske humanitarne mreže, suorganizatora okruglog stola, dala je prikaz djelovanja humanitarnih organizacija u Hrvatskoj. Broj humanitarnih organizacija se u razdoblju rata popeo i do 1000. Taj broj je zaista ogroman, što je izazvalo upitnost motiva djelovanja pojedinih organizacija. Prof. Tarle ističe problem paralelizma u djelovanju humanitaraca, zatim problem određivanja prioriteta, problem utvrđivanja kriterija te problem izmjene potreba. Završetkom rata i nestankom problema koji su isključivo vezani uz ratna stradanja, javio se problem: kako naći novu svrhu djelovanja i razlog postojanja. Od humanitarnih organizacija očekuje se brza prilagodljivost i spretnost u reagiranju na nove okolnosti. Neke humanitarne organizacije nisu se na vrijeme pripremile i kvalitetno prilagodile novonastaloj situaciji, pa ih se veći broj ugasio ili se povukao iz Hrvatske.

Međutim, ostao je problem nekoordiniranosti rada između nevladinih organizacija i državnih institucija. To je razlog da se problem siromaštva i dalje rješava kampanjski, bez pravog uvida u stvarne potrebe, ističe prof. Tarle.

Bono Zvonimir Šagi, teolog i župnik župe Svetog Vida u Varaždinu, u izlaganju na temu "Solidarnost, uzajamnost, socijalna pravda i siromaštvo" dao je prikaz konteksta u kojem se govori o ovim pojmovima. Najjasnije taj kontekst označava riječ "tranzicija". Pored toga, prisutno je i pitanje izlaska iz rata i poslijeratne obnove. Solidarnost je ljudska vrednota koja je usko povezana s dostojanstvom ljudske osobe. Ona se može i razvijati samo u svezi s konkretnim društvenim modelom i njegovom nutarnjom dinamikom. Suvremeno društvo, mora razvijati nova "poprišta solidarnosti", a koja su primjerena unutarnjoj društvenoj problematiki. Iz društvene solidarnosti koja bi bila dio svijesti zajednice, može se očekivati spontana reakcija pojedinaca i udruga u rješavanju problema siromaštva i ostalih socijalno-gospodarskih

problema. Tako shvaćena solidarnost jedan je od stožera socijalnog nauka Crkve. Otac Šagi povezuje solidarnost sa uzajamnošću koja proizlazi iz određenog stupnja svijesti o općem dobru. U modernom društvu moraju se poticati, stvarati, a u socijalnoj državi pravno regulirati sustavi uzajamnosti, kao što su osiguranja i slično. Upravo prema solidarnosti treba prosuđivati različite pokrete, stranke i njihove programe. Zanimljivo je da solidarnost po kršćanskom nauku je grijeh, a pod koji se u konačnici može svrstati i društveni poredak koji tolerira obrascе ponašanja koji znače izbjegavanje solidarnosti. Središnji pojam za socijalno-etičku prosudbu društva, države, njezina uređenja i institucija prema Šagiju jest socijalna pravda. Ona ima ishodište u prirodnom pravu, dostojanstvu i temeljnim pravima svakog čovjeka. Cilj socijalne pravde je pravedna podjela dobara tako da svi slojevi mogu sudjelovati u materijalnom razvoju, ili u doba stagnacije da ne budu pogođeni samo neki. Sve političke stranke moraju se boriti i u svojim programima težiti socijalnoj pravdi. Premda se pod pojam socijalne pravde danas svrstava puno toga, pa je neki smatraju kao nešto što je ostavšina real-socijalizma, mora se znati da je socijalizam upravo "oktroirao" taj pojam. Naime, isključivao je osobe i njihova temeljna prava (vlasništvo npr.) i nije izgrađivao ljudski smisao za socijalnu pravdu, koja se u društvu uspostavljala između osoba, obitelji, skupina, radnika i njihovih poslodavaca, između svih gospodarskih i razvojnih subjekata. Socijalizam je, zapravo, otupio osjećaj za individualni udio u socijalnoj sferi života. Otac Šagi dalje ističe da Biblija, premda hvali siromahe, ne hvali siromaštvo. To je zlo koje pogađa ljude kroz svu ljudsku povijest. Katolici su se dužni angažirati u borbi protiv siromaštva u čijem su korijenu upravo nedostatak socijalne pravde, solidarnosti i uzajamnosti. Osvrćući se na hrvatsku realnost u pogledu siromaštva i bogaćenja, o. Šagi uspoređuje socijalizam i postsocijalističko stanje te ističe prednosti i nedostatke jednog i drugog. Najveći problem jest u procesu privatizacije uz koju ćemo sve više vezivati i aktualno siromašenje širih slojeva.

U raspravi je sudjelovalo više sudionika.

Dr. Mikulić iz humanitarne udruge "Mož bližnji" zapitao se da li se nečemu, pa tako i

problemu siromaštva, posvećuje pažnja zbog toga problema ili zbog nekog "dana" tj. svjetskog događaja. Novinari, a na taj način i javnost, obično su prisutni samo na početku nekog skupa, a u raspravi gdje se najviše vidi stanje određenog problema njih nema. Dr. Mikulić je upozorio na krizu morala, tj. problem izbjegavanja distinkcije između morala i nemoralnosti. To povezuje i sa preslabim ujećajem kršćanstva na društvo, pa tako i na državu.

Jasna Zdravčević, voditeljica agencije "Stvarnost" Osijek, iznijela je iskustva iz projekta "Eko-program" u kojeg je uključeno 30-40% ljudi u Osijeku. Kroz taj projekt nastoji se pomoći siromašnim i socijalno ugroženim ljudima na njima najpotrebniji način. Jedna od spoznaja do koje su došli jest da ljudi ne žele priznati da su siromašni, tj. tražiti pomoć. Ona tvrdi da bi Ministarstvo rada i socijalne skrbi trebalo bi dati naglasak na socijalnom radu u svom pravom smislu, a ne na skrbi koja se svodi na finacijsku pomoć.

Stjepan Androić, pravnik u Republičkom fondu mirovinskog i invalidskog osiguranja i suradnik "Glasa Koncila", istakao je da je za nas negativno prihvaćanje stranih iskustava i recepata u rješavanju problema siromaštva, budući da većina stranih recepata nije u nas primjenljiva. Gubi se puno vremena i novaca na manje važna pitanja, a životni problemi se prešućuju. Naglašava ulogu fondova koji bi se trebali aktivnije uključiti u rješavanje problema oko pretvorbe, a ne prepuštati stvari pojedincima koji se bogate na račun onih koji su dugo godina stjecali i stvarali ta dobra.

Tibor Santo iz Gradskog poglavarstva Osijek smatra da je loše prebacivati odgovornost na lokalnu zajednicu u rješavanju problema siromaštva, tj. socijalnih problema, kad se zna da od sveg prihoda koji se ostvari u lokalnoj zajednici 70% odlazi državi, a svega 30% ostaje za lokalne potrebe. Trebalo bi više sredstava dati lokalnim organima pa onda očekivati da oni nešto poduzimaju.

Mr. Beluhan iz Gradskog ureda za zdravstvo i socijalnu skrb Grada Zagreba dala je prikaz rada toga ureda. Zagreb ima najveći broj socijalno ugroženog stanovništva pa mu na različite načine nastoji i olakšati život. Navedeni su primjeri olakšica za studente i umirovljeni-

ke, dodjela socijalnih stanova i sl. Mr. Beluhan smatra da se u Zagrebu puno radi, ali je to u odnosu na druge gradove manje poznato u javnosti.

Neke statističke pokazatelje koji se odnose na stanje nezaposlenosti u Hrvatskoj dala je mr. Sanja Crnković-Pozaić iz Ekonomskog instituta u Zagrebu. Tako oko 41% nezaposlenih u Hrvatskoj po europskim standardima nije nezaposleno, jer ti ljudi na različite načine ipak zarađuju. Mi još nismo definirali siromaštvo i siromašne. Što to znači biti siromašan? Kao najveći problem u znanstvenom prilaženju ovoj problematici ona navodi nedostatak dobrog instrumentarija za istraživanje i mjerenje pojave.

Presjednica humanitarne organizacije "Deša" iz Dubrovnika Hansal u svom vrlo zanimljivom obraćanju skupu govorila je o realnosti u kojoj svakodnevno radi. Primjeri sa kojima se susreće na terenu pomažući ljudima govore o našem strahu ili predrasudama prema novom. Ljudi se boje započeti neki novi posao (npr. svilarstvo u kraju gdje se isključivo bavilo turizmom). Taj strah proizlazi iz naučenog lakog zarađivanja novaca, tvrdi gđa. Hansal. Rat je prošao i treba se okrenuti borbi za kruh.

O psihološkim posljedicama siromaštva govorio je prof. Ivan Magdalenić sa Studijskog centra socijalnog rada. Tvrdi da je siromaštvo ponižavajući osjećaj za svakog čovjeka i da su tragovi koje ono ostavlja na psihi ljudi značajni.

Ines Radeljić, dipl. socijalni radnik iz Centra za razvoj neprofitnih organizacija, iznijela je svoje iskustvo u radu sa siromašnim ljudima. Nailazi se na niz administrativnih otežavajućih okolnosti prilikom rješavanja njihovih problema. Ljudi ne znaju za svoja prava pa često i ne traže ono što bi mogli dobiti.

Ana Balaband iz Ministarstva rada i socijalne skrbi navodi pojavu novih patoloških poremećaja u društvu, a koji su u najvećem broju uvjetovani ratnim stradanjima. Oni se odražavaju na obitelj i zajednicu. Primjetno je nesnalaženje od strane državnih službi, ali i humanitaraca.

Socijalna pomoć, i uopće socijalne mjere moraju stići do onih kojima su najpotrebnije, a

ne da upravo oni ostaju bez pomoći. Između humanitarnih organizacija i Ministarstva mora postojati bolja suradnja i manje nesporazuma.

Mr. Zoran Šućur s Fakulteta za defektologiju govorio je na temu "Što je to siromaštvo i koga smatrati siromašnim?" Potreba definiranja siromaštva postoji iz više razloga. Na prvom mjestu radi toga da bismo mogli poduzimati korake u borbi protiv siromaštva kako se siromaštvo ne bi vezivalo samo uz neke ekstremne situacije (npr. glad, beskućstvo i sl.) te da ga se ne bi zamijenilo s nekim drugim pojavama (npr. isključenost, socijalna deprivilegiranost i sl.). Postoje dva koncepta siromaštva: apsolutni (minimalne potrebe) i relativni (nemogućnost postizanja prihvatljivog standarda). Siromaštvo se manifestira na materijalnom, socijalnom, zdravstvenom i statusnom planu. Šućur tvrdi da je siromaštvo, unatoč svim teškoćama, moguće mjeriti, iako ga nije mo-

guće precizno mjeriti. Stoga postoji realna opasnost od napuhavanja siromaštva i broja siromašnih. Postoje "objektivne", "subjektivne" i "službene" linije siromaštva. Prve se baziraju na sudovima eksperata, druge na mišljenju stanovništva, dok se treće baziraju na stavu države.

Okrugli stol usvojio je određene zaključke. Između ostalog da se uputi Vladi zahtjev za izradu analize o problemima siromaštva u Hrvatskoj i na osnovu toga da se predloži program ublažavanja siromaštva. Te programske dokumente trebao bi raspraviti Sabor i to bi mogla biti osnova razvoja socijalne države. Ovo je obaveza Hrvatske koja je potpisnica "Deklaracije i programa akcija Svjetskog summita za socijalni razvoj" iz Kopenhagena.

Ivo Vidojević